

SZÁSZ Lajos¹:

Hétköznapiok a Lónyay Utcai Református Gimnázium „Soli Deo Gloria” Bethlen Gábor Collegiumában az 1930-as években

Abstract. Everyday Life in the „Soli Deo Gloria” Gábor Bethlen Collegium of the Lónyay Street Reformed High School in the 1930s.

The history of the Reformed youth organization called „Soli Deo Gloria” is a quite well-known part of Hungarian church history. Yet, this historical interest has avoided presenting the everyday life and work in the local communities of the „Soli Deo Gloria”. In this article, we examine the usual activities of the Gábor Bethlen Collegium of the Lónyay Street Reformed High School in the 1930s. The records of the weekly gatherings in the first half of the decade offer a unique possibility to gain a deep insight into the personal connections and dynamics or the topics of the gatherings. The youth community discussed almost every „hot topic” of the pre-war Hungarian society such as political issues (national socialism, communism, fascism, or independency and loyalty to the Habsburg dynasty) or social and theological problems. Thus, the local level of the youth organization could successfully educate a committed Christian and socially engaged new generation of intellectuals.

Keywords: youth organization, Soli Deo Gloria, political issues, Calvinism

---

¹ Református lelképásztor, Budapest-Budafoki Református Egyházközség; e-mail: szasz.lajos@reformatus.hu.

I. Bevezetés

A Soli Deo Gloria Diákszövetség (a továbbiakban: SDG) története eleven részét képezi a magyar református egyház múltjáról szóló diskurzusnak. A Horthy-korszak református ifjúsági missziója, a korszak teológiatörténete és számos, a szövetséghez kötődő, komoly pályát befutó személyiség életútja kapcsán rendre fel-felvillan az SDG történetének egy-egy szelete is. A legendás, 1943-as balatonszárszói Magyar Élet Tábor, Soos Géza, Töltéssy Zoltán személye és a történelmi kálvinizmus Sebestyén Jenő által inspirált, máig ható szellemisége és teológiai értékei azonban csupán egyik, kétségtelenül lényeges oldalát jelentik az SDG értékes történetének. Ezen fontos témák mellett sajnos a történeti emlékezet és az egyháztörténeti szakirodalom számára is háttérbe szorultak az SDG missziói tevékenységének általános eredményei, a „szürke hétköznapi”, az egyes körök és collegiumok életének bemutatása. Sajnos a diákszövetségről szóló szakirodalom maga is – részben a forrásadottságok okán – csak érintőlegesen foglalkozott az SDG középiskolai szolgálataival. A szervezet történetéről szóló alapvető monográfia, a Havas Gábor és Kulifay Albert által összeállított több mint félezer oldalas kötet alig néhány oldalon szól a középiskolás collegiumokról általában, néhány sorban bemutatva az egyes alapszervezeteket, majd közli a collegiumi szervezés alapdokumentumát, az SDG középiskolás collegium szervezeti munkaprogramját.² Denke György nagyobb lélegzetvételű tanulmánya is megelégszik csupán az elvi keretek, a collegiumi munka alapelveinek ismertetésével.³

Az SDG működése, korabeli önképe és identitása szempontjából azonban a középiskolai misszió megkerülhetetlen fontosságú. A collegiumokban folytatott munka már csak a méretei miatt – heti rendszerességben több ezer diák szervezéséről, neveléséről van szó – is a legjelentősebb munkaterületnek számított. Nem véletlen, hogy Fónyad Dezső maga is jogos büszkeséggel hangsúlyozta: „Magyarországon ez volt az első és legnagyobb szabású kísérlet a református középiskolás diákság szervezésére.”⁴

---

² HAVAS Gábor – KULIFAY Albert (1992): *A Soli Deo Gloria Szövetség története*. [h. n.], [k. n.]. 45–93.

³ DENKE György (1993): A Soli Deo Gloria (SDG) megalakulása és belső élete, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Budapest, Magyarországi Református Egyház. 160–164.

⁴ FÓNYAD Dezső (1936): *Bevezetés a diákmissziós munkába. A „Soli Deo Gloria” diákmozgalom története és módszere*. Mezőtúr, „Soli Deo Gloria” Szövetség. 59.

Tanulmányomban arra teszek kísérletet, hogy a középiskolás misszió, az SDG collegiumi rendszerének bemutatását követően egyetlen – kivételes forrásadottságokkal bíró – fiúcollegium, a Lónyay Utcai Református Gimnázium Bethlen Gábor Nagycollegiumának az 1930-as években folytatott működését mutassam be.

2. A Soli Deo Gloria Diákszövetség középiskolai missziója

Amikor 1921. július 11-én a Balaton partján mintegy harminc teológus, lelkészjelölt fiatal elhatározta, hogy megalakítja a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetségét, a céljaik között elsősorban új, a hitéhez és egyházához hűséges, elkötelezett és tetterre kész lelkészi generáció kiformalása szerepelt. Az internátus és a teológustelep létesítése, illetve a könyvkiadás és -kereskedés felkarolása mind-mind ezt a célt szolgálta. Az alapításakor még arra sem gondoltak, hogy teológusokon kívül másokat is felvennének a szervezetbe. Érthető módon a középiskolai misszió terve is csak évekkel később kezdett elfogalmazódni. Azonban az 1920-as évek második fele először egy hibás, kissé túlbonyolított szervezési kísérlet miatt veszett kárba. A „Pro Rege Christo” névre hallgató középiskolai mozgalom merev keretei és elvárásai a későbbiekben sokat formálódtak.⁵ Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy a konferenciák, csendesnapok révén már ebben az időszakban is számottevő eredményeket sikerült elérni, ám az áttörés még váratott magára.

A fordulatot a középiskolai misszió terén Töltéssy Zoltán (1900–1932) tevékenysége jelentette.⁶ Az amerikai tapasztalatokkal felvértezett Töltéssy fájdalmasan rövidre szabott pályájának talán legfontosabb gyümölcse a Soli Deo Gloria szervezeti és lelki megújulásához köthető. 1928-ban ő alapítja meg a kőbányai Szent László Fiúgimnáziumban az SDG első középiskolai collegiumát, amely később is kitűnt elsősorban szociális tevékenységével, hiszen a közeli nyomortelepeken több tucat szegény sorsú családot támogattak a gimnazisták.⁷ Egy évvel később már a szervezéssel kapcsolatos útmutató is

---

⁵ FÓNYAD (1936), 55–57.

⁶ Életével kapcsolatosan lásd legújabban: GÉRA Eleonóra (2021): „Szerény, de próféta és harcos fiatalember”. Töltéssy Zoltán, az ifjúsági vezető, In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó. 33–54.

⁷ FÓNYAD (1936), 51.

elkészült, hogy a sikeresnek bizonyuló mintát máshol is ki lehessen próbálni. A már több éves tapasztalattal rendelkező collegiumi munka történetét és módszerét a maga teljességében pedig Fónyad Dezső foglalta össze 1936-ban megjelent kötetében.⁸

A Soos Géza által összeállított vezetői kiskaté szerint a collegiumi munka célja egyértelműen a fiatalok Krisztushoz vezetése. A megtért, öntudatos keresztyénné lett diákok számára egy négyes felosztású programban foglalták össze a nevelés céljait: gazdagabb lélek, okosabb fej, jobb egészség, eredményesebb szolgálat. A célok eléréséhez pedig az eszköz maga a collegiumi közösség volt, mely egy baráti társaság, amelyben a fiatalok egymással őszintén és nyíltan beszélhetnek. Az önkéntességen alapuló közösség kálvinista keresztyén világnézeti nevelést is biztosít a fiatalok számára. A leggyengébb láncszem – a szervezők saját bevallása szerint is – a testi nevelésre vonatkozó cél volt, aminek elérésére alkalmasabb eszközök is rendelkezésre álltak az SDG collegiumainál. A gyakorlati munka pedig a fiatalok közelében adódó konkrét szeretetszolgálati lehetőségek komolyan vételét tűzte ki célul. Az eleinte a felsős fiúk között, majd később az alsósok és a leányok körében is megindított collegiumi szervezés 10–15 fős közösségeket hozott létre a középiskolákban, melyek gyűlések keretében hetente találkoztak. A „bibliai gyűlések” alkalmával kifejezetten a Szentírás egy-egy passzusáról beszélgettek, míg a „világnézeti gyűlések” során egy-egy aktuális világnézeti kérdést tárgyaltak. A négy évre előre megtervezett tematikus menetrendet a szövetség központjában állították össze. A collegiumok vezetői, mentorai között fiatal egyetemisták, teológiai hallgatók tűnnek fel, akik a vallás-tanárok iránymutatása mellett vezették a közösségeket, míg a kiscollegiumokat elkötelezett felsős diákok irányították. A collegiumok teljes jogú tagja az a felavatott, fogadalmat tett diák lehetett, aki a gyűlésekre eljárt és a tagdíjat befizette. A heti rendszerességű találkozásokat kirándulások, a szülők és tanárok számára biztosított találkozási lehetőségek, illetve a szövetség által szervezett, regionális vagy országos programok, táborok, csendesnapok és konferenciák egészítették ki.⁹ A collegium célja a munkaprogram egyértelmű megfogalmazásában: „Olyan református keresztyén magyar diákjellemek kialakítása, akik iskolájukban és azon kívül is valamely áldozatos szolgálatot teljesítenek Isten dicsőségére.”¹⁰

---

⁸ Uo.

⁹ SOOS Géza (2012): *Soli Deo Gloria Vezetői Kiskaté*, In: Horváth Erzsébet (szerk.): *Soos Géza 1912–2012. Jubileumi kötet*. Budapest, Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára. 67–82.

¹⁰ HAVAS – KULIFAY (1992), 86.

1929-ben indul meg a collegiumok szervezése, eleinte a felsősök körében, majd 1932-től az alsósok is a munka célkeresztjébe kerültek. Fónyad Dezső adatai szerint a kezdeti 11 collegium száma 1935-re 78-ra emelkedik, a tagok létszáma pedig 280-ról 1 600–1 700 főre növekszik. Az évtized végére a collegiumok tagsága már jóval 5 000 fő fölé emelkedett, a collegiumok száma pedig 300 fölé.¹¹ Budapesten az SDG szervezkedése nyomán számos intézményt ért el. 1940-ben 15 alsós és 16 felsős fiúcollegiumban mintegy 300 diák vett részt az SDG munkájában a fővárosban.¹² Az eredményességhez nagyban hozzájárult, hogy 1931-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium ajánlotta támogató figyelmébe az SDG munkáját az iskolaigazgatóknak, majd 1934-ben a református egyetemes konvent ismerte el a szövetség munkáját az egyház hivatalos ifjúsági munkájaként.¹³ Az általános keretek bemutatása után az alábbiakban a Lónyay Utcai Református Gimnázium Bethlen Gábor Fiúcollegiumának 1930-as években kifejtett tevékenységét kívánom nagyító alá venni.

3. A Lónyay Utcai Református Gimnázium Bethlen Gábor Fiúcollegiuma

Mielőtt rátérnénk a collegiumi élet bemutatására, mindenféleképpen beszélni kell a kutatás lehetőségeiről, a forrásadottságokról. Részben a forrásadottságok miatt érdeemes, egyáltalán lehetséges a Lónyayban működő Bethlen Gábor Collegium életéről valamiféle képet alkotni. Ugyanis amennyiben nem maradtak fenn egyéb források, pl. visszaemlékezések, részletes, sajtóban megjelent híradások, akkor a kutató csupán a Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárában őrzött, az SDG iratanyagában található collegiumi havi jelentésekre támaszkodhat. Ezek a vezetők által kötelezően elkészítendő havi jelentések sok esetben viszonylag részletes, de főképp statisztikai jellegű adatszolgáltatást tettek lehetővé. Azonban az esetek nagy százalékában a jelentések csupán a heti gyűlések megtartását regisztrálták, esetleg a témákat jelölték meg, az egyéb programokat jelentették be, illetve számot adtak arról, hogy hányan rendelik a Református Diákmozgalom című lapot. Sok esetben a diákok nem is értették, hogy az adatközlés

---

¹¹ FÓNYAD (1936), 57.; HAVAS – KULIFAY (1992), 49–50.

¹² HAVAS – KULIFAY (1992), 54.

¹³ FÓNYAD (1936), 58.

mire való, egyes pontokat, mint például a „barátságépítő programokra” vonatkozó kérdéseket – egyesek bevallottan nem is tudták mire vonatkozik a kérdés – nem válaszoltak meg. Az egyes collegiumok életével sem az SDG hivatalos lapja, sem pedig az iskolai értesítők nem szolgáltatnak részletes információt, legfeljebb rövid tájékoztatókat adnak a rendes tevékenységen túli programokról. Nem kapunk viszont képet arról, sem a jelentésekből, sem az újság cikkeiből vagy az értesítőkből szereplő beszámolókból, hogy ténylegesen mi hangzott el az egyes gyűléseken, hogy kik és hányan vettek részt a találkozókön.

Ezzel szemben a Lónyay esetében rendelkezünk egy ritka, talán mondhatni unikális forrással: a Bethlen Gábor Collegium három tanéven keresztül (1931-től 1934-ig) vezetett jegyzőkönyvével. Ez tartalmazza a heti gyűlések (összesen több mint száz gyűlés) jegyzőkönyvét, illetve ritkábban a rendkívüli eseményekről is beszámolókat és a vezetői gyűlések jegyzőkönyveit összesen 333 számozott oldalon.¹⁴ A *Jegyzőkönyv* szövegei változó részletességűek, ám az utolsó, 1933/34-es tanévben Kulifay Gyula kifejezetten részletesen számolt be, és tartalmi – gyakran több oldalas – összefoglalókat adott a bibliamagyarázatokról, előadásokról és az azokhoz fűzött hozzászólásokról egyaránt. Ez utóbbiak segítenek a collegiumi munka tartalmába is belepillantani. Kulifay meg is örököltette a *Jegyzőkönyv* vezetésével kapcsolatos meglátásait a kötet utolsó lapjain.¹⁵ „Elvem az volt: az SDG-nek még rövid a múltja, könyvtára nincs, a kollégiumok vezetésére vagy programjára útba igazítás, minta vagy irodalom, avagy kipróbált program még nincs”¹⁶ – írta komoly tudatossággal a fiatal gimnazista.

Ugyan csupán egyetlen kiválasztott iskola egy collegiumának a működésébe pillanthatunk bele, mégis fontos hangsúlyozni, hogy a Lónyay több szempontból is fontos lehet a kutatás számára. A budapesti egyházmegye fenntartásában működő középiskola, mely korszakunkban humán gimnáziumként funkcionált, a fővárosi református oktatás zászlóshajója volt. Az oktatás színvonala igen magas volt, a fővárosi középiskolák között egy felmérés szerint a 6. legjobb volt ekkoriban. A diákság a komoly túljelentkezés miatt válogatott képességű és háttérű fiatalokból állt, akik később sok esetben a református

---

¹⁴ Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára (továbbiakban: MREZSLt), Fond 24. A Soli Deo Gloria Diákszövetség iratai. 20. d. 10. A Lónyay Utcai Református Főgimnázium Bethlen Gábor Fiúcollegiumának iratai. *A Lónyay Utcai Ref. Gimnázium Bethlen Gábor SDG Kollégiumának(!) Jegyzőkönyve 1931–1934.* (Továbbiakban: *Jegyzőkönyv*).

¹⁵ *Jegyzőkönyv*, 330–333.

¹⁶ *Jegyzőkönyv*, 330–331.

egyház vezetői lettek, akár lelkészként, akár presbiterként szolgálták az egyházat. Az általunk vizsgált időszakban a gimnázium még a régi, Lónyay utca 4. szám alatti épületben foglalt helyet, ahol már csak szűkösen fértek el az osztályok.¹⁷ Végül fontos megemlíteni, hogy az intézmény az egyházi ifjúsági egyesületek kiemelt munkaterepe volt. A Soli Deo Gloriának ráadásul a fiúk megnyerése kapcsán komoly konkurenciával is kellett számolnia, hiszen ugyancsak virulens életet folytatott az iskolában a 15. sz. Bethlen Gábor Cserkészcsapat. Összességében azonban, a fentieket is figyelembe véve, a források alapján kijelenthetjük, hogy a Lónyay mintegy kísérleti terepe lehetett az SDG munkájának, hiszen református iskolaként a legfelsőbb szintekről is határozott támogatásban részesítették a szövetség munkáját, illetve a diákság összetétele miatt komolyabb eredményre, nagyobb merítésre lehetett számítani a toborzás alkalmával. Ami tehát itt működött, azt lehetett átültetni a gyakorlatba a többi középiskolában.

A gimnáziumban a Bethlen Gáborról elnevezett felsős és a fiatalon elhunyt Töltéssy Zoltán nevét viselő alsós collegium működött, 1934/35-ben az előbbi három, az utóbbi pedig hat csoportban, tehát mintegy száz fiatalot elérve tevékenykedett.¹⁸ Az alsósok munkáját kinevezett felsős diákok vezették, míg a felsősök között gyakran idősebb egyetemisták, teológushallgatók szolgáltak. Úgy tűnik, hogy a collegium az intézmény központi fekvése okán is kiemelt szerepet foglalt el az SDG vezetőségének a szemében. Abból is láthatjuk mindezt, hogy a collegium életében az 1930-as évek első felében országos hírví lelkészek és ifjúsági vezetők vettek részt. Hosszú ideig Töltéssy Zoltán, Fónyad Dezső¹⁹ és Soós Géza²⁰ is aktív részese, vezetője volt a collegium életének. Rajtuk kívül a collegista diákság

---

¹⁷ RÉBAY Magdolna (2011): *Református közoktatás a fővárosban a kezdetektől 1952-ig. Kitekintéssel az illetékes egyházmegyék és a Dunamelléki Református Egyházkerület közoktatási politikájára.* Debrecen, Csokonai Kiadó. 284–290.

¹⁸ SAMU János (1936): *A Budapesti Református Gimnázium értesítője 1935–1936. évről.* Budapest. 78–79.

¹⁹ Fónyad Dezső (1906–1965) református lelképásztor, konventi missziói lelkész, majd Monoron szolgált. Életére nézve ld.: KOVÁCS Bálint (2002): *Arcok az evangéliumi ifjúsági munka elmúlt évtizedeiből a református egyházban.* Budapest, Kálvin János Társaság. 165–171.

²⁰ Soós Géza (1912–2012) minisztériumi tisztviselő, a református ifjúsági mozgalom egyik vezéralakja, 1944/45 során a náciellenes mozgalmak és a zsidómentés egyik kulcsszereplője. Életére nézve ld.: KISS Réka (2006): Soós Géza, a kiemelkedő ifjúsági vezető és politikus, In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten. Tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról.* Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. I. 755–764.; HARDI-KOVÁCS Gellért

körében is számos, később ismert egyházi szereplővé váló fiatal tünik fel: Teleki László,²¹ Sükös Pál,²² Kulifay Gyula,²³ Farkas József²⁴ és számos más későbbi lelkész.

4. A Bethlen Gábor Fiúcollegium mindennapjai 1931 és 1934 között

4.1. A collegiumi munka rendszere, szervezeti kérdések

Az első jegyzőkönyvi bejegyzés 1931 őszén rögtön tudatja, hogy Fónyad Dezső vette át a collegium vezetését az elfoglalt Töltéssy Zoltántól; feltehetően a jegyzőkönyv-vezetés is Fónyad inspirációjára indult meg.²⁵ 1932 februárjában ismét átvette Töltéssy a collegium irányítását, ám ősszel bekövetkező halála miatt csak néhány hónapig tudott jelen lenni a közösség életében.²⁶ 1932 őszétől a fiatal Soos Gézára bízta a közösség vezetését, aki egészen 1934 tavaszáig – a jegyzőkönyv által lefedett időszak végéig – meghatározó vezetője volt a collegiumnak, sokkal dominánsabb módon, mint korábban Fónyad vagy akár Töltéssy.

A felsős collegium évente 30–35 alkalommal tartott gyűlést, ami a nyári szünetet leszámítva nagyjából heti rendszerességet jelentett. A gyűléseken a három tanév során 10 és 20 fő közötti tagság volt jelen. Két alkalommal a 10 főt sem érte el a létszám, négy alkalommal viszont 20 főnél is többen vettek részt a gyűlésen. A felsős collegium teljes létszámára nézve nehéz bizonyosat mondanunk. A heti részvételi adatokon túl azt tudjuk, hogy évente kb. 10 főt avattak a felsősök körében, míg az alsósok (főképp az első két

---

(2021): Soos Géza, az elfelejtett hős, a nemzet lelkiismerete, az ellenállás szíve és lelke, In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó. 213–236.; SOOS Gézáné Tüdös Ilona et al. (1999): *Evangéliumot Magyarországnak! Soos Géza Emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény.

²¹ Teleki László (1912–1962) a Keresztyén Ifjúsági Egyesület nemzeti titkára. A kommunista hatalomátvételt követően előbb kitelepítik, majd koncepció perben ítélik börtönbüntetésre.

²² Sükös Pál (1917–1972) református lelképásztor, a *Keskeny úton* c. ébredési regény szerzője.

²³ Kulifay Gyula (1915–1988) református lelképásztor, zsinati levéltáros.

²⁴ Farkas József (1914–1999) református lelképásztor, egyházkerületi főjegyző, 1956-ban lemond tisztségeiről, onnantól kezdve igehirdetői és gyülekezetszervezői szolgálatokat lát el.

²⁵ *Jegyzőkönyv*, 1931. 09. 19. 8–9.

²⁶ *Jegyzőkönyv*, 1932. 02. 06. 35.

évfolyamból) közül hét csoportban 47 diákot avattak fel 1934 februárjában. Ezek a számok pedig a természetes lemorzsolódás mellett is komoly érdeklődést sejtetnek az 1930-as években 650 fő körüli létszámmal működő középiskolában.²⁷

A gyűléseken kívül főképp Soos Géza vezetése alatt a collegium példaszerűen követte az elvi alapvetésben a collegiumok számára ajánlott programokat: például szerveztek tanár–tanítvány–szülő szeretetvendégséget mintegy 60 diák, 20 szülő és több tanár vezetésével.²⁸ Természetesen az avatás, a toborzás, a nyári táborok szervezése, a virágvasárnapi konferenciákon való részvétel sok energiát emésztett fel, de Soos vezetése mellett jutott energia a város különböző nyomortelepeinek meglátogatására, Töltéssy Zoltán árváinak rendszeres támogatására, de még a külmiszió javára is felajánlott a tagság fejeként havi 1-1 fillér adományt.²⁹ A heti gyűléseket általában szombatonként tartották, ami néha nehézséget is okozott az egyéb hétvégi teendők miatt. Hétköznapokon pedig Soos Géza inspirálására 1933-tól a collegium tagjai az oktatás megkezdése előtt reggeli áhítatra gyűltek össze az énekeremben.³⁰

A collegiumi munka tapasztalata nyomán kialakult a Lónyayban is az a ritmus, amit országosan is ajánlottak. A gyűléseken éneklést és imádságot követően bibliai ígére alapozott bevezetőt tartottak, amit beszélgetés követett. A szolgálatokat legtöbbször a tagok maguk végezték. Soos Géza javaslatára tartottak rendszeresen ún. világnézeti gyűléseket is, rövidebb igei felvezetővel és egy előadással, amit a jelenlévők megvitattak. Míg Fónyad Dezső és Töltéssy Zoltán vezetése alatt ritkábbak voltak ezek az előadások és gyakran külső előadók tartották őket, addig Soos Géza vezetése alatt megszaporodtak, és szinte minden alkalommal ő maga tartotta az előadást.

Soos Géza idejéből kapunk hírt a collegium ezen időszakának egyetlen belső feszültségéről, kisebb botrányáról. Míg a korábbi időszakban látszólag békésen működött a collegium, az egyetlen, jegyzőkönyvileg is megörökített vitát az kavarta, hogy az egyik nyári program alkalmával milyen fagyaltot rendeljenek, amit végül Töltéssy Zoltán döntött el, önkényesen a vaníliás fagyit választva. Soos azonban úgy tűnik, hogy rendet kívánt teremteni a szervezeten belül, és hamar kiderült, hogy a 2-2 felsős által vezetett

---

²⁷ RÉBAY (2011), 392–394.

²⁸ *Jegyzőkönyv*, 1931. 10. 20. 14–15.

²⁹ *Jegyzőkönyv*, 1932. 11. 19. 90–91.

³⁰ *Jegyzőkönyv*, 1933. 09. 21. 136–138.

alsós collegiumi csoportok élén szinte ellenőrzés nélkül, önálló hatáskörrel, teljes autonómiával működnek a vezetők, a collegium vezetésének tudtával és jóváhagyásával. A jegyzőkönyv – egyetlen forrásunk a történettel kapcsolatosan – egyértelműen a helyzetet erősen kritizáló Soos mögé állva egy „klikk” uralmáról szólt, örömmel konstatálva, hogy a „klikk” kora lezárult, amikor Soos kiélezte a helyzetet, kijelentve, hogy autonómiáról szó sem lehet, olyan az egyházban nincs is, testvéri közösségben meg főleg nem is lehet helye. Az elnök felügyeleti jogát pedig a collegiumi alkotmányban meghatározott módon kell gyakorolni. A több héten át tartó, sértődésektől sem mentes folyamat végén viszonylagos béke állt be a közösségen belül, legalábbis további feszültségről nincs hírünk, az érintett felsős diákok is visszatértek a collegiumi közösségbe.³¹

4. 2. Világnézeti nevelés a collegiumi gyűléseken

Az ekkor még húszas évei elején járó Soos Géza nagy lelkesedéssel vetette bele magát a gyűlések vezetésébe. Szinte minden alkalommal jelen volt, a tagok által tartott bevezetőkhöz is rendszeresen, határozott iránymutatást adva szólt hozzá. Előadásai pedig valóban a legaktuálisabb kérdéseket feszegették. Már Fónyad Dezső felügyelete alatt is volt előadás, illetve bibliai alapú vitaindító a szocializmusról,³² majd Töltéssy vezetése mellett került elő egy bibliamagyarázat kapcsán a nacionalizmus és internacionalizmus kérdésköre, amiből vita alakult ki, így a következő héten egy előadás is foglalkozott a kérdéssel.³³ Szóba került emellett a zsidókérdés is,³⁴ ám ezen bevezetők tartalmát nem, csak az előadók személyét ismerjük. Időről időre előjött, a három tanév alatt több alkalommal a predestináció és a szabad akarat kérdése, mint klasszikus református problémakör.³⁵ Emellett az első időszakban az SDG tízéves jubileumáról³⁶ és Zwingli halálának évfordulójáról³⁷ is egy-egy előadás keretében emlékeztek meg. Külön érdekesség, hogy

---

³¹ *Jegyzőkönyv*, 1933. 12. 09. 187., 1933. 12. 16. 189.; Fónyad: *Bevezetés*, 255.

³² *Jegyzőkönyv*, 1932. 01. 23. 35. Székely Sándor előadása a szocializmusról.

³³ *Jegyzőkönyv*, 1931. 12. 15. 27. Vita a nacionalizmusról és internacionalizmusról.

³⁴ *Jegyzőkönyv*, 1932. 02. 09. 37. Tóth Gyula előadása a zsidókérdésről.

³⁵ *Jegyzőkönyv*, 1932. 01. 30. 32.

³⁶ *Jegyzőkönyv*, 1931. 11. 03. 18–19. Deák István előadása az SDG jubileumáról.

³⁷ *Jegyzőkönyv*, 1931. 10. 27. 16–17. Toldy Miklós előadása Zwingli életéről.

az első tanév során egyebek mellett a szobrászattal kapcsolatos két előadás is elhangzott.³⁸ Soos Géza vezetése alatt ehhez hasonló, az ő kifejezése szerint „önképzőköri” jellegű témákat többé nem vettek napirendre.

Soos 1932 őszétől jelent meg fokozottabb aktivitással a gyűléseken, ami a témaválasztáson, egyáltalán pedig a világnézeti gyűlések számának szaporodásán is meglátszott. Egyre-másra a magyarság aktuális sorskérdései (pl. kisebbségi magyar lét az utódállamokban vagy a háborús felelősség kérdése), illetve a sokakat megmozgató aktuális koreszmék keresztyén szempontú bemutatása került a terítékre. Soos előadást tartott Mussoliniról is,³⁹ ám abból, hogy a kétrészesre tervezett, a hitlerizmust boncolgató előadásának második részét többek kérésére levették a napirendről, talán arra következtethetünk, hogy nem minden tagot foglalkoztattak ennyire mélyen ezek az aktuális politikai kérdések.⁴⁰ Ebben az időszakban általában a korábbinál többen, akár huszonötön is részt vettek a gyűléseken. Ez talán annak is köszönhető, hogy a súlyosabb témák mellett azért könnyedebb, mégis aktuális kérdések is előkerültek: két héten keresztül tartott a „fiúk-lányok” sejtelmesen hangzó téma-megvitatása, ami ismét ritkán látott nagy létszámot, húsznál is több tagot vonzott.⁴¹ Ez a magas létszám egészen a tagdíjak regisztrációjára szolgáló gyűjtőívek néhány héttel később történő kiosztásáig tartott. Szóba került emellett már ekkor a tánc kérdése, melyet később Soos Géza, mint önmagában semlegest, ám mégis számos kísértés melegágyát, a collegisták számára kerülendőnek nyilvánított.⁴² Emellett a sport, spiritizmus és egyéb más témák is megjelentek még az 1932/33-as tanévben.

A kutatás számára rendkívül fontos változás történt kevéssel az 1932/33-as tanév végét megelőzően. Feltehetően ekkor kapta meg Kulifay Gyula a jegyzőkönyvek vezetésével járó feladatkört. Innentől kezdve a gyűlésekről szóló beszámolók jóval terjedelmesebbekké válnak. Nem csupán a jelenlévőket ismerjük meg immár név szerint is, hanem néha bővebb, néha rövidebb összefoglalót kapunk az előadásokról és az azokat övező eszmecsereéről is. Ezek az összefoglalók olykor tartalmi kivonatok, de tartalmaznak szó szerinti idézeteket is. Ilyen módon bepillantást nyerünk a collegiumi közösség tagjainak

³⁸ *Jegyzőkönyv*, 1932. 04. 26.; 1932. 05. 03. 55., 58–59.

³⁹ *Jegyzőkönyv*, 1932. 10. 29. 83–85.

⁴⁰ *Jegyzőkönyv*, 1932. 10. 15.; 1932. 10. 22. 80–83.

⁴¹ *Jegyzőkönyv*, 1933. 02. 25.; 1933. 03. 04. 110–113.

⁴² *Jegyzőkönyv*, 1934. 04. 07. 262–269.

gondolkodásába, láthatjuk immár közelebről nem csupán a témákat, hanem adott esetben a vitákat kiváltó kérdéseket is. Emellett pedig Soos kiemelt szerepe révén ez az alig több mint egy tanévi időszakra rúgó jegyzőkönyvi anyag a fiatal Soos formálódó gondolkodására nézve is unikális kútforrás. Ebben a tekintetben a Soos Gézával foglalkozó szakirodalom számára is ismeretlen és kiaknázatlan forrással van dolgunk.

A következő, 1933/34-es tanév során Soos Géza számos határozott irányú világnézeti előadást tartott. Megvédte – ekkor aktuális téma volt – Bethlen Gábor „világpolitikáját” a támadásoktól, hangsúlyozva a Habsburg-ellenes politikai és katonai akciók jogosságát; előadásába ráadásul a dualista magyar politika kritikáját is belesomagolta.⁴³ Kivételesen a *Jegyzőkönyv* az előadó felhasznált forrásmunkáit is megemlítette, melyek közül Makkai Sándor *Egyedül* című írását és Makkai Ernő Bethlen politikájáról szóló dolgozatát emelte ki.⁴⁴ Meg kell említeni, hogy Soos egy háromalkalmas előadás-sorozatot is szervezett, melynek célja a cserkészlet és az SDG tagjainak összeismertetése, illetve a két ifjúsági mozgalom céljainak harmonizálása volt, mely nem csupán a Lónyayban, hanem azon kívül is feszültségekkel terhes volt.⁴⁵ Amint láttuk, az SDG gyakorlati téren, a fiúkat testi értelemben is megmozgató programok terén nem tudta felvenni a versenyt a cserkészlettel, míg a történelmi kálvinista megújulás képviselői az evangélium hiteles képviselőjét kérték számon a cserkészleten.⁴⁶ Hasonlóképpen tematizálták a diákság és a tanoncok viszonyát is egy gyűlés keretein belül.⁴⁷

---

⁴³ *Jegyzőkönyv*, 1933. 10. 07. 144–148.

⁴⁴ Makkai Sándor és Makkai Ernő a Szekfű Gyula által elindított és gyorsan felekezeti színezetet nyerő vitában a Bethlen Gábort kiemelkedő szerepét és Habsburg-ellenes politikáját megvédeni szándékozók oldalán foglaltak helyet. Ld. MAKKAI Sándor (1929): *Egyedül. Bethlen Gábor lelki arca*. Budapest, Athenaeum; MAKKAI Ernő (1929): *Bethlen Gábor országalkotó politikája*. Budapest, Pátria. A vitával kapcsolatosan: ROMSICS Ignác (2011): *Clio bűvöletében. Magyar történetírás a 19–20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Budapest, Osiris. 297–299.

⁴⁵ A háromalkalmas találkozóra 1933. 11. 20., 22. és 23. napjain került sor, melynek során Soos Géza, Kolozsváry Béla és Farkas József tartottak előadásokat majdnem hatvan érdeklődő előtt. *Jegyzőkönyv*, 166–175.

⁴⁶ FÖNYAD Dezső (1930): A református cserkészlet sorsa, In: *Kálvinista Szemle*. 50. 406–407.; FÖNYAD (1936), 187.

⁴⁷ *Jegyzőkönyv*, 1933. 11. 18. 164.

Azonban terítékre került két alkalommal is az 1930-as években aktuális zsidókérdés, melyről éppen 1933-ban adott ki könyvet a Soli Deo Gloria.⁴⁸ Ez utóbbi izgatta a *Jegyzőkönyv* szerint talán a leginkább a tagságot, igen sok hozzászólást generált az egyik gimnazista bevezető előadása. Határozott hangon ítélték el a zsidó diákokat ekkoriban érő inzultusokat, mint amely nem csupán keresztényietlen, hanem még csak nem is „úri” megoldás. A hosszan idézett, de mégiscsak kiragadott mondatokból álló *Jegyzőkönyv* alapján úgy látszik, hogy bár voltak olyanok, akik hittek a zsidóság asszimilációjában, a többség nem osztotta ezt a véleményt. Leszögezték többen is, hogy a zsidóságra nem fajként tekintenek, de tapasztalnak egy elhatárolható zsidó szellemiséget. Ez utóbbi pedig az, ami ellen küzdeni kell. Ezért többen kitartottak amellett, hogy a zsidósággal szembeni gazdasági versenyben becsületes eszközökkel, de mégis tudatosan kell összefognia a keresztény társadalomnak. A zsidókérdés megoldása pedig végeredményben az evangélium komoly, mindkét oldalt átformáló igazságában található meg. Összességében pedig Soosnak a különböző kultúrák Krisztusban történő feloldódásával kapcsolatos sarkos megállapítása zárta a beszélgetést: „A legpajeszosabb is testvérem, ha elfogadja Jézus Krisztust.”⁴⁹ Más alkalommal a világháború okairól beszélt Soos, megállapítva a Habsburgok felelősségét, és kritizálta az 1867 utáni magyar kormányok gyengeségét.⁵⁰ A collegium két alkalommal foglalkozott a marxizmus kérdésével, amelyet erős kritikával illettek. Soos Géza két előadásában ismertette a legfontosabb szocialista tanokat és fogalmakat, majd pedig a materializmus kritikájából kiindulva mutatta be a Szovjetunióban megvalósult elnyomást, emberek tömegének elpusztítását. A megvalósult, illetve megvalósulás előtt álló szovjet típusú kommunizmussal szemben Soos az első keresztyének „ős-kommunizmusát” állította ellenpéldaként.⁵¹ Végül egy előadásában kifejtette Soos a Habsburg-kérdést jogi szempontból. Megállapította, hogy a trónfosztás alkalmával helyesen jártak el, IV. Károly gyáva menekülésével egyébként is méltatlanná tette magát a trónra, ráadásul éppen a sikertelen második visszatérési kísérlete akadályozta meg, hogy az elszakított országrészekben kirobbanjanak a magyarok felkelései. Így tehát IV. Károly közvetve hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországot megcsonkítsák. Végül, miután

---

⁴⁸ *A nagy per.* Budapest, Soli Deo Gloria, 1933.

⁴⁹ *Jegyzőkönyv*, 1933. 12. 02. 178–183.

⁵⁰ *Jegyzőkönyv*, 1933. 12. 16. 190–205.

⁵¹ *Jegyzőkönyv*, 1934. 04. 14. 272–276.; 1934. 04. 21. 278–282.

kifejezte abbeli reményét, hogy nem térnek vissza a Habsburgok, még megjegyezte, hogy szerinte a Habsburgok mind öröklött elmebetegségben szenvednek, ezért is örülhet az ország, hogy megszabadultunk tőlük.⁵² Összességében láthatjuk, hogy Soos mennyire komolyan vette a Soli Deo Gloria világnézeti neveléssel kapcsolatos céljait, mely a történelmi kálvinizmus alapjáról kiindulva kísérte meg az egyház megújítását.⁵³

A collegium vezetője a legaktuálisabb, a szélesebb magyar közéletet is megmozgató kérdéseket vette terítékre, és azokat keresztyén, speciálisan kálvinista szempontból tárgyalta meg. Elítélte mind a kommunista ideológiát, mind pedig – feltételezhetjük ezt, bár tartalmi ismertetés nem maradt fenn a *Jegyzőkönyv*ben az előadásáról – a nemzeti-szocializmust. A speciálisabb teológiai kérdéseken (pl. böjt, bibliaolvasás szerepe az egyéni hitéletben, predestináció, teremtés és szabadakarat stb.) túl pedig a hagyományos, „kurucos” protestáns függetlenségi hagyományt képviselte akár Bethlen Gáborról beszélve, akár éppen a dualizmus politikai rendszerét vagy éppen a Habsburg-dinasztia szerepét vonva kritika alá. Mindebben megfigyelhetjük csírájában az évekkel később mind a náci és nyilaskeresztes, mind pedig a kommunistákkal szembeni ellenállásban, a független Magyarország eszméje mellett kiálló Soos Géza szellemiségét.

Fontos hangsúlyozni, hogy Soos megpróbálta egyensúlyban tartani a világnézeti témákat a kamaszok aktuális kérdéseivel. Ismételten beszélt a táncról, erősen hangsúlyozva, hogy az SDG gyűlése után dupla lendülettel lehet a tanuláshoz fogni, míg egy-egy táncestély után két napig a tanulás felé sem néz a résztvevő fiatal. „Ha mi angyalok volnánk, akkor lehetne akármennyit táncolnunk, de mi fiatal emberek vagyunk. Mikor úgylis tele vagyunk kísértésekkel, akkor még az alkalmat is keresni nem helyes” – vezette fel a témát Soos.⁵⁴ Végül pedig hangsúlyozta a felelős keresztyén fiatalok és a táncestélyek szellemisége közötti feszültséget: „az Augusztia telepen 5 200 lélek nyomorog, akkor becsületes magyar fiúknak [hogyan] van képük rá, hogy pénzüket eltáncolják?”⁵⁵ Emellett többrészes sorozatban foglalkoztak a barátság témakörével is, megadva a választ a kamasz fiúk és lányok évszázados kérdésére, miszerint lehetséges-e fiú és lány között barátság:

---

⁵² *Jegyzőkönyv*, 1934. 05. 12. 298–305.

⁵³ „A collégium szellemi nevelésében mi elérendő célnak azt tartjuk, hogy diákjaink a kálvinizmust, mint világnézetet megismerjék és eszerint szabják cselekedeteiket.” FÓNYAD (1936), 172.

⁵⁴ *Jegyzőkönyv*, 1934. 04. 07. 264–265.

⁵⁵ *Jegyzőkönyv*, 1934. 04. 07. 266.

Soos szerint nem lehetséges, legfeljebb 75 éves kor felett vagy addig, amíg még mindkettő szoknyában jár.⁵⁶

A jegyzőkönyv alapján szépen bontakozik ki előttünk, hogy milyen vezetői karakter lehetett Soos Géza. A collegisták számára világnézeti vagy erkölcsi kérdésekben egyaránt határozott iránymutatással szolgált. Kritikái nem csupán a Habsburgokat vagy a marxistákat érintették, hanem a kamaszok előtt bátran beszélt arról is, hogy mi az SDG határozott célja a református egyházon belül:

„Egyházi téren a részeg, mulatók papok ellen és a mulatók, kevés műveltségű teológusok ellen hirdetjük a harcot. Nem mamuth egyházak kellene, hanem kis egyházak, ahol a papnak megvan a becsületes jövedelme, nem kevesebb, de nem is több, és ahol a lelkész ismeri minden hívőjét személyesen. Nemzeti téren célunk az integer Magyarország, a Regnum Christianum.”⁵⁷

Nem kímélte az egyházi vezetést, de az aktuális magyarországi politikai vezetést sem, és széles látókörével, olvasottságával, kérlelhetetlen erkölcsi értékítéletével bizonyára imponált a kamasz fiataloknak. Az a rövid időszak, amíg Soos rendszeresen részt vett a collegium gyűlésein, valóban egyfajta virágkora lehetett a közösségnek. A *Jegyzőkönyvet* író Kulifay nem is rejti véka alá, hogy a Soos tevékenysége nyomán tapasztalt fejlődés indította őt az események megörökítésére:

„Soos Géza titkár vezetése alatt oly mintaszerűen és eredményesen ment a kollégium, hogy úgy éreztem, ezt minél hűebben meg kell őriznem és fenn kell tartanom az utókorra, hadd legyen nekünk az segítségül, hiszen már jövőre is fognak gimnáziumból vezetők kikerülni. Ezek talán segítséget nyernek az én bőven lejegyzett bibliai és világnézeti feljegyzéseimből.”⁵⁸

---

⁵⁶ *Jegyzőkönyv*, 1934. 03. 24. 254–257.

⁵⁷ *Jegyzőkönyv*, 1934. 02. 25. 238.

⁵⁸ *Jegyzőkönyv*, 331.

5. Összegzés

Az 1934-es tanév végével véget ér a gyűlések menetébe bepillantást engedő *Jegyzőkönyv*. Az 1935/36-os tanév során a gyűlések napirendjeit tartalmazó naplót vezettek csupán,⁵⁹ később már csak egy alig háromoldalas beszámolóból sejtethjük, hogy miként alakult a collegium további élete.⁶⁰ Ez utóbbiból tudjuk meg, hogy ebben az időszakban (1937/38-as tanévben) 3 felsős és 10 alsós csoportban működött a két collegium, 72 avatott és 40 avatás előtt álló taggal. Az elsöre szépnek tűnő számok közlését követően azonban a beszámoló jelzi az átalakult helyzetből fakadó problémákat, melyek talán az intézmény vezetésének megváltozott hozzáállását tükrözték. Egyrészt panaszolták, hogy alkalmiukat évek óta fűtetlen, nyirkos alagsori teremben kell tartaniuk, ahol még székek sincsenek. Emellett a Soli Deo Gloriának egyre növekvő konkurenciával is fel kellett vennie a versenyt a folyton időhiánnyal küszködő gimnazisták körében.⁶¹ Az iskolában ugyanis az 1936/37-es tanév során újjászervezték az 1919-ben egyszer már elhalt Konfirmált Ifjak Körét, amely a hitélet ébresztgetése mellett a szociális érzékenységet is erősíteni kívánta, ám céljai között a világnézeti nevelés nem szerepelt. Ez az egyesület tudatosan vállalta fel a Soos Géza által olyan negatívan értékelt önképzőköri jelleget, általánosabb evangéliumi keresztyén felfogásával pedig a konfesszionális, történelmi kálvinista SDG ellenpólusává válhatott a gimnáziumon belül.⁶²

Soos Géza tevékenységének értékelése összességében a collegiumon belül egyöntetűen pozitív maradt. A húszas évei elején járó fiatal egyetemista vezetői működésének fontos gyakorlóterepe volt a Bethlen Gábor Collegium. Agilis szervező- és nevelőtevékenységét segítette a fiatal szervezet vezetőinek figyelme, illetve a gimnázium vezetésének támogatása. A források feltárása egyértelművé tette, hogy a collegiumokban valóban

---

⁵⁹ MREZSLt, Fond 24. A Soli Deo Gloria Diákszövetség iratai. 20. d. 10. A Lónyay Utcai Református Főgimnázium Bethlen Gábor Fiúcollegiumának iratai. *Összejeveteli Napló, 1935–1936*. Összeáll.: KULIFAY Albert.

⁶⁰ MREZSLt, Fond 24. A Soli Deo Gloria Diákszövetség iratai. 20. d. 10. A Lónyay Utcai Református Főgimnázium Bethlen Gábor Fiúcollegiumának iratai. *Beszámoló a bpesti Ref. Gimn. „Bethlen Gábor” felsős és „Töltéssy Zoltán” alsós SDG. kollégiumairól. 1937/1938*.

⁶¹ I. m. 2.

⁶² RÉBAY (2011), 307.; VÁNYI Ferenc (1938): *A Budapesti Református Gimnázium értesítője 1937–1938. évről*. Budapest. 41–42.

mélyreható világnézeti és jellemformáló nevelés, illetve konfesszionális alapú evangélikus szolgálat folyt. Az SDG munkájának súlypontja a sejtekként létező, hetente találkozó, összetartó collegiumokra helyeződött elvi szinten – ennek láthatjuk a Lónyayban megvalósuló mintáját. A nyári táborozások, kiemelt események, a sajtó és a kiadványok terjesztése ezt az aprómunkát, folyamatos jelenlétet nem pótolhatták, legfeljebb kiegészíthették és elmélyíthették azt.

A további kutatás feladata lesz megállapítani, hogy mindaz, amit Soos Géza vezetésével a Bethlen Gábor Collegium az 1930-as években végzett – összhangban az SDG iránymutatásával és szellemiségével –, mennyiben volt általános a szervezet egészére, a többi collegiumra nézve. Vajon mindenhol ennyire intenzív világnézeti nevelés folyt, vagy ebben az esetben a vezető érdeklődése, személyes preferenciái alakították ki ezt a felállást? Minden bizonnyal a Lónyay kiemelt helyzetéből fakadóan kifejezetten válogatott collegiumi tagság és a legelhivatottabb vezetői gárda találkozási máshol csak nagyon nehezen megismételhető, kiemelkedő eredményeket produkált.

Források

Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára, Fond 24. A Soli Deo Gloria Diákszövetség iratai. 20. d. 10. A Lónyay Utcai Református Főgimnázium Bethlen Gábor Fiúcollegiumának iratai.

SAMU János (1936): *A Budapesti Református Gimnázium értesítője 1935–1936. évről*. Budapest.

VÁNYI Ferenc (1938): *A Budapesti Református Gimnázium értesítője 1937–1938. évről*. Budapest.

Felhasznált irodalom

DENKE György (1993): A Soli Deo Gloria (SDG) megalakulása és belső élete, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Budapest, Magyarországi Református Egyház. 145–233.

FÓNYAD Dezső (1930): A református cserkészlet sorsa, In: *Kálvinista Szemle*. 50. 406–407.

(1936): *Bevezetés a diákmissziós munkába. A „Soli Deo Gloria” diákmozgalom története és módszere*. Mezőtúr, „Soli Deo Gloria” Szövetség.

- GÉRA Eleonóra (2021): „Szerény, de prófétai és harcos fiatalember”. Töltéssy Zoltán, az ifjúsági vezető, In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó. 33–54.
- HARDI-KOVÁCS Gellért (2021): Soos Géza, az elfelejtett hős, a nemzet lelkiismerete, az ellenállás szíve és lelke, In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó. 213–236.
- HAVAS Gábor – KULIFAY Albert (1992): *A Soli Deo Gloria Szövetség története*. [h. n.], [k. n.].
- KISS Réka (2006): Soos Géza, a kiemelkedő ifjúsági vezető és politikus, In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten. Tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról*. Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. I. 755–764.
- KOVÁCS Bálint (2002): *Arcok az evangéliumi ifjúsági munka elmúlt évtizedeiből a református egyházban*. Budapest, Kálvin János Társaság. 165–171.
- RÉBAY Magdolna (2011): *Református közoktatás a fővárosban a kezdetektől 1952-ig. Kitekintéssel az illetékes egyházmegyék és a Dunamelléki Református Egyházkerület közoktatási politikájára*. Debrecen, Csokonai Kiadó.
- ROMSICS Ignác (2011): *Clio bővületében. Magyar történetírás a 19–20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Budapest, Osiris.
- SOOS Géza (2012): Soli Deo Gloria Vezetői Kiskaté, In: Horváth Erzsébet (szerk.): *Soos Géza 1912–2012. Jubileumi kötet*. Budapest, Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára. 67–82.
- SOOS Gézáné Tüdős Ilona et al. (1999): *Evangéliumot Magyarországnak! Soos Géza Emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény.